

۲۵ ۲۴۶۳۱

پژوهش کیفی: مبانی نظری، راهبردها، سنت‌ها

www.ketab.ir

تألیف:

دکتر سعید صفایی موحد

سازشنامه	صفایى موحد، سعید، ۱۳۵۶ -
عنوان و نام پدیدآور	پژوهش کیفی: مبانی نظری، راهبردها، سنت‌ها / تألیف سعید صفایی موحد.
مشخصات نشر	تهران: علم استادان، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری	۵۲۰ ص.
شابک	978-622-6361-45-3
وضعیت فهرست نویسی	فیها
موضوع	تحقیق کیفی -- روش‌شناسی Qualitative research -- Methodology تحقیق -- روش‌شناسی Research -- Methodology
رده بندی کنگره	HP۲ :
رده بندی دیویی	۰۰۱/۲۲ :
شماره کتابشناسی ملی	۹۸۰۵۶۹۱ :
اطلاعات رکورد کتابشناسی	فیها

این اثر مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر، یا پخش یا عرضه کند مورد پیگیری قانونی قرار خواهد گرفت.

پژوهش کیفی: مبانی نظری، راهبردها، سنت‌ها

تألیف: دکتر سعید صفایی موحد

ناشر: علم استادان	نوبت چاپ: اول
صفحه آرای: مجتبی نظریگی	سال چاپ: ۱۴۰۳
شمارگان: ۱۰۰۰	قیمت با جلد شومیز: ۵۵۰۰۰۰ ریال
تعداد صفحات: ۵۲۰	قیمت با جلد گالینگور: ۶۵۰۰۰۰ ریال
ناظر فنی چاپ: محمد رمضان پور	لیتوگرافی: باختر
چاپ و صحافی: کهنمونی	شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۳۶۱-۴۵-۳

دفتر انتشارات: میدان انقلاب، خیابان انقلاب، پلاک ۱۳۴۸، طبقه ششم، انتشارات علم استادان.

شماره تماس: ۰۶۶۴۱۰۶۸۰، ۰۶۶۴۱۸۴۵۷، ۰۶۶۴۱۸۴۹۳ و ۰۵۹۷۵۷۲۷-۰۹۱۰.

فروشگاه: میدان انقلاب، خ انقلاب، پلاک ۱۳۴۸، همکف، کانون اندیشه. شماره تماس: ۰۶۶۴۰۵۴۴۸.

۰۹۱۰-۰۵۹۷۵۷۲۷ و ۰۶۶۴۰۹۹۸۲، ۰۶۶۴۰۹۹۵۲

پیشگفتار

نگارش این کتاب از سال ۱۳۸۶، به عنوان یک پروژه بلندمدت، در ذهن من شکل گرفت. از همان زمان، به دنبال آن بودم تا منابعی جامع و به روز درباره تحقیق کیفی برای جامعه پژوهشی علوم انسانی در ایران فراهم کنم. لذا می توان گفت این کتاب حاصل ۱۷ سال مطالعه، بیش از ۱۴ سال تدریس درس روش تحقیق در سطوح مختلف دانشگاهی، از کارشناسی تا دکتری، و انجام پروژه های مختلف پژوهشی و حضور در کلاس ها و کارگاه های آموزشی در سطح ملی و بین المللی است. یکی از نکات مهم این کتاب، استفاده گسترده از منابع معتبر علمی است. بیش از ۲۰۰ منبع از نویسندگان و محققان برجسته در زمینه پژوهش کیفی مطالعه و بررسی شده است. در کنار مطالعه منابع معتبر، یکی از مهم ترین تجربیات در تدوین این اثر، حضور در همایش ها و کارگاه های آموزشی بین المللی بوده است. طی سال های گذشته، فرصت های زیادی برای شرکت در همایش های معتبر جهانی و کارگاه های آموزشی در حوزه پژوهش کیفی برای من فراهم شده است. این همایش ها و کارگاه ها، نه تنها فضایی برای یادگیری و به روزرسانی دانش فراهم می کردند، بلکه بستری برای تبادل نظر و گفت و گو با پژوهشگران و اساتید برجسته این حوزه نیز بودند. شایان ذکر است که محتوی و مثال های این کتاب از چند جهت تحت تاثیر پیشینه شغلی و علائق شخصی من نیز قرار می گیرند: نخست اینکه من در سه مقطع کارشناسی تا دکتری دانشجوی رشته علوم تربیتی بوده ام و به همین دلیل ناخودآگاه در انتخاب روش ها و مثال ها به حوزه تعلیم و تربیت نظر داشته ام. دوم اینکه مدتی به عنوان مددکار اجتماعی در سازمان بهزیستی فعالیت داشته و به همین دلیل نیم نگاهی به مسائل و معضلات اجتماعی دارم. سوم، حدود هفده سال در صنعت نفت سابقه فعالیت در بخش آموزش و توسعه منابع انسانی دارم و نمونه های صنعتی در ذهن من نهادینه شده اند. چهارم، مدت سیزده سال سابقه فعالیت به عنوان استاد مدعو و عضو هیات علمی در دانشگاه های خوارزمی، تهران، شهید بهشتی، فرهنگیان و آزاد اسلامی داشته و با چالش ها و دغدغه های این حوزه خو گرفته ام. نهایتاً اینکه به دلیل مطالعات فرارشته ای علاقه زایدالوصفی به جامعه شناسی و مطالعات فرهنگی دارم و در محضر اساتید این حوزه تلمذ کرده ام. این تنوع مثال ها و روش ها در کتاب حاضر را به حساب تنوع پیشینه تحصیلی و شغلی بنده بگذارید!

نهایتاً می باید قدردان اساتید و معلمانی باشم که اندیشه کیفی و القای آن را در ذهن من نهادینه کردند. استاد بزرگوار دکتر محمد عطاران که من را با زیبایی های رویکرد کیفی آشنا کردند، دکتر محمود مهرمحمدی که اندیشه تاثیرگذارشان بر حوزه تعلیم و تربیت همواره احساس می شود، دکتر نعمت الله موسی پور که عمیق اندیشیدن را به من آموختند، دکتر نعمت الله فاضلی که اندیشه فرارشته ای و کلام نافذشان راهنمای من و دیگران بوده است، و دکتر یزدان منصوریان که ساده و بی پیرایه گفتن و نوشتن سرلوحه تدریستان بود. این کتاب را به تمامی پژوهشگرانی تقدیم می کنم که به دنبال درک عمیق تر از پژوهش کیفی هستند. اثر حاضر تلاشی است تا به آنها کمک کند که فراتر از ابزارها و

تکنیک‌ها، به درکی فلسفی و نظری از این رویکرد تحقیقی دست یابند. امید دارم که این اثر بتواند به ارتقای سطح پژوهش کیفی در ایران کمک کند و راهی برای مبارزه با استفاده نادرست از این روش تحقیق فراهم سازد. این کتاب همچنین به عنوان مرجعی برای دانشجویان، اساتید و پژوهشگران مختلف نوشته شده است، تا بتوانند از آن در تحقیقات خود استفاده کنند و به واسطه آن، به تولید دانش عمیق و ارزشمند بپردازند. اشتباهات و کاستی‌های کتاب را بر من ببخشید و از بازخوردهای سازنده خویش بنده را محروم نسازید.

سعید صفایی موحد

۱۸ شهریورماه ۱۴۰۳

s_s_movahed@yahoo.com

www.ketab.ir

فهرست مطالب

۱۳	فصل اول- پارادایم‌ها و مبانی نظری پژوهش کیفی
۱۵	پارادایم چیست؟
۱۶	رایج‌ترین پارادایم‌های پژوهشی
۲۳	نظریه‌ها و جنبش‌های تأثیرگذار
۲۹	خلاصه فصل
۳۰	نمونه سؤالات فصل
۳۱	فصل دوم- ماهیت و ویژگی‌های پژوهش کیفی
۳۳	پژوهش کیفی: ماهیت و چیستی
۳۶	ویژگی‌های پژوهش کیفی
۴۰	یک پژوهش کیفی خوب به چه شاخصه‌هایی دارد؟
۴۱	تفاوت‌های اساسی بین پژوهش کیفی با پژوهش کمی
۴۳	موارد کاربرد پژوهش کیفی
۴۵	پژوهشگران کیفی چه شاخصه‌هایی باید داشته باشند؟
۴۶	چالش‌های پژوهش کیفی
۴۸	اصول اخلاقی ضروری در پژوهش کیفی
۵۱	ملاحظات اساسی در استفاده از پژوهش کیفی
۵۳	خلاصه فصل
۵۵	نمونه سؤالات فصل
۵۷	فصل سوم- ابعاد روش‌شناختی پژوهش کیفی
۵۹	مروری بر روش‌های پژوهش کیفی
۶۲	مراحل کار در یک مطالعه کیفی
۶۵	پیشینه پژوهش در مطالعات کیفی
۶۶	بیان مسئله و شیوه طرح آن در مطالعات کیفی
۶۷	نحوه تدوین و نگارش اهداف در مطالعات کیفی
۶۸	نگارش و تدوین سؤال‌ها در پژوهش کیفی
۷۲	نمونه‌گیری و انتخاب اطلاع‌رسان‌ها در پژوهش کیفی
۷۸	روش‌های جمع‌آوری داده‌های کیفی
۸۰	اخذ مجوزها برای گردآوری داده‌ها

۸۲	تحلیل داده‌های کیفی
۸۷	استقرا: منطق استدلال در مطالعات کیفی
۸۸	کاربرد رایانه در تحلیل داده‌های کیفی
۹۲	معیارها و شیوه‌های اعتباربخشی پژوهش کیفی
۹۸	شیوه‌های گزارش و نگارش پژوهش کیفی
۱۰۲	چک‌لیست ارزیابی پژوهش‌های کیفی
۱۰۳	خلاصه فصل
۱۰۵	نمونه سؤالات فصل
۱۰۷	فصل چهارم - جمع‌آوری داده‌ها در پژوهش کیفی
۱۰۹	مقدمه
۱۱۰	مصاحبه
۱۱۲	انواع مصاحبه
۱۱۷	مراحل اجرای مصاحبه
۱۱۹	ثبت، پیاده‌سازی و ذخیره داده‌های مصاحبه
۱۲۲	مسائل میدانی مصاحبه
۱۲۳	مصاحبه با گروه‌های خاص
۱۲۴	مزایا و معایب مصاحبه
۱۲۵	مشاهده
۱۲۵	انواع مشاهده
۱۲۹	مراحل مشاهده
۱۳۰	ثبت و پیاده‌سازی مشاهده‌ها
۱۳۶	موضوعات و مسائل مهم در جریان مشاهده
۱۳۸	مزایا و معایب مشاهده
۱۳۸	گروه‌های کانونی
۱۴۰	انواع گروه‌های کانونی
۱۴۱	نقش تسهیلگر در گروه کانونی
۱۴۲	مراحل کار و نکات مهم در گروه‌های کانونی
۱۴۳	مزایا و معایب گروه کانونی
۱۴۵	تحلیل اسناد
۱۴۷	دفترچه‌های خاطرات یا ژورنال‌ها

۱۳۹.....	مواد دیداری / شنیداری
۱۵۰.....	خلاصه فصل
۱۵۱.....	نمونه سؤال‌های فصل
۱۵۳.....	فصل پنجم - مردم‌نگاری
۱۵۵.....	مردم‌نگاری چیست؟
۱۵۷.....	ویژگی‌های پژوهش مردم‌نگاری
۱۶۰.....	فرهنگ چیست؟!
۱۶۳.....	رویکردهای حاکم بر مردم‌نگاری
۱۶۴.....	فرایند پژوهش مردم‌نگاری
۱۶۷.....	تحلیل داده‌ها در مردم‌نگاری
۱۷۲.....	ارزیابی اعتبار پژوهش‌های مردم‌نگارانه
۱۷۵.....	تدوین گزارش‌های پژوهش مردم‌نگارانه
۱۸۰.....	سوءبرداشت‌ها
۱۸۳.....	گونه‌های نوظهور مردم‌نگاری
۱۸۶.....	خلاصه فصل
۱۸۷.....	نمونه سؤالات فصل
۱۸۹.....	فصل ششم - گراند تئوری
۱۹۱.....	نظریه چیست؟
۱۹۴.....	گراند تئوری چگونه شکل گرفت؟
۱۹۸.....	پس گراند تئوری چیست؟!
۲۰۰.....	مفاهیم اساسی در گراند تئوری
۲۰۶.....	مکاتب شش‌گانه گراند تئوری
۲۱۴.....	خلاصه فصل
۲۱۶.....	نمونه سؤال‌های فصل
۲۱۷.....	فصل هفتم - پژوهش پدیدارشناسی
۲۱۹.....	پدیدارشناسی: چیستی و ویژگی‌ها
۲۲۱.....	تاریخچه پدیدارشناسی
۲۲۳.....	نحله‌های مختلف پدیدارشناسی
۲۲۷.....	اصول مهم پژوهش پدیدارشناسی
۲۲۸.....	واژگان کلیدی پدیدارشناسی

۲۳۱.....	مراحل (ابعاد) پژوهش پدیدارشناسی
۲۳۳.....	جمع‌آوری داده‌ها در پدیدارشناسی
۲۳۵.....	تحلیل داده‌ها در پژوهش پدیدارشناسی
۲۳۹.....	ارزیابی پژوهش‌های پدیدارشناختی
۲۴۱.....	شیوه نگارش مطالعات پدیدارشناسانه
۲۴۳.....	مزایا و چالش‌های پدیدارشناسی
۲۴۴.....	خلاصه فصل
۲۴۵.....	نمونه سوالات فصل
۲۴۷.....	فصل هشتم- پژوهش روایی (روایت‌پژوهی)
۲۴۹.....	پژوهش روایی: چیستی و گونه‌ها
۲۵۱.....	مبانی سه‌گانه پژوهش روایی
۲۵۲.....	ابعاد اصلی اندیشه روایی
۲۵۴.....	مراحل پژوهش روایی
۲۵۸.....	منابع و روش‌های جمع‌آوری داده‌ها در روایت‌پژوهی
۲۶۰.....	تحلیل داده‌ها در روایت‌پژوهی
۲۶۲.....	نگارش و بازنمایی روایت‌ها
۲۶۴.....	توجیه و انواع آن را در پژوهش روایی
۲۶۴.....	اعتبار در پژوهش روایی
۲۶۵.....	مزایا و چالش‌های روایت‌پژوهی
۲۶۶.....	ملاحظات اخلاقی
۲۶۶.....	خلاصه فصل
۲۶۸.....	نمونه سوالات فصل
۲۶۹.....	فصل نهم- مطالعه موردی (مورد پژوهی)
۲۷۱.....	مطالعه موردی: چیستی و ویژگی‌ها
۲۷۴.....	گونه‌های مختلف مطالعه موردی
۲۷۵.....	حد و مرز یک مورد چگونه مشخص می‌شود؟
۲۷۶.....	موارد کاربرد مطالعه موردی
۲۷۷.....	فرایند یک مطالعه موردی
۲۷۹.....	نمونه‌گیری و انتخاب موارد مطالعه
۲۸۲.....	منابع و روش‌های جمع‌آوری داده‌ها

۲۸۴.....	تحلیل و تفسیر داده‌ها.....
۲۸۷.....	شیوه‌های اعتبار بخشی مطالعات موردی.....
۲۸۸.....	نگارش گزارش‌های مورد پژوهی.....
۲۹۲.....	مطالعه موردی و تعمیم‌پذیری!.....
۲۹۵.....	سوئفهم‌هایی درباره مطالعه موردی.....
۲۹۶.....	مطالعه موردی: مزایا و چالش‌ها.....
۲۹۸.....	خلاصه فصل.....
۲۹۹.....	نمونه سوالات فصل.....
۳۰۱.....	فصل دهم- پژوهش تاریخی (تاریخ پژوهی)
۳۰۳.....	پژوهش تاریخی: چیستی و ماهیت.....
۳۰۵.....	تاریخچه پژوهش تاریخی.....
۳۰۶.....	اندیشه تاریخی.....
۳۰۷.....	انواع پژوهش تاریخی.....
۳۰۷.....	پژوهش تاریخی: کمی یا کیفی؟.....
۳۰۹.....	مراحل پژوهش تاریخی.....
۳۱۷.....	منابع پژوهش تاریخی.....
۳۱۹.....	ارزیابی نقادانه منابع تاریخی.....
۳۲۱.....	سند چیست؟ مشکلات کار با اسناد تاریخی کدامند؟.....
۳۲۲.....	نقش بایگانی‌ها در پژوهش تاریخی.....
۳۲۳.....	مزایا، چالش‌ها و آینده پژوهش تاریخی.....
۳۲۵.....	خلاصه فصل.....
۳۲۷.....	نمونه سوالات فصل.....
۳۲۹.....	فصل یازدهم- تحلیل مضمون
۳۳۱.....	چرا به تحلیل مضمون نیاز داریم؟.....
۳۳۳.....	مضامین چیستند و از کجا نشأت می‌گیرند؟.....
۳۳۸.....	تحلیل مضمون: چیستی، ویژگی‌ها و اهداف.....
۳۴۱.....	روش‌های رایج تحلیل مضمون.....
۳۴۲.....	رویکرد پایه.....
۳۴۳.....	رویکرد نظام‌مند.....
۳۴۸.....	رویکرد شبکه‌های مضمونی.....

۳۵۵	 نقدها و چالش‌ها
۳۵۵	 خلاصه فصل
۳۵۷	 نمونه سوالات فصل
۳۵۹	 فصل دوازدهم - خبرگی و نقادی آموزشی
۳۶۱	 مقدمه
۳۶۳	 رابطه بین نقادی آموزشی با خبرگی آموزشی
۳۶۴	 نقادان چه می‌کنند؟
۳۶۶	 ابعاد اصلی روش نقادی آموزشی
۳۶۹	 تفاوت بین روش نقادی با روش‌های پژوهش و ارزشیابی مرسوم
۳۷۱	 اعتبار در نقادی و خبرگی آموزشی
۳۷۴	 تعمیم‌پذیری در نقادی آموزشی
۳۷۴	 چه کسانی می‌توانند نقاد آموزشی باشند؟
۳۷۵	 خلاصه فصل
۳۷۶	 نمونه سوالات فصل
۳۷۷	 فصل سیزدهم - اقدام پژوهی
۳۷۹	 چرا اقدام پژوهی؟
۳۸۱	 تعریف، مفروضه‌ها و اهداف اقدام پژوهی
۳۸۶	 ویژگی‌های اقدام پژوهی
۳۹۰	 تاریخچه اقدام پژوهی
۳۹۲	 انواع و سطوح اقدام پژوهی
۳۹۷	 مراحل اجرای اقدام پژوهی
۴۰۷	 ابزارهای مورد استفاده در اقدام پژوهی
۴۱۳	 اعتبار در اقدام پژوهی
۴۱۴	 انگیزه‌ها و مزایای اقدام پژوهی
۴۱۷	 نقدی بر اقدام پژوهی
۴۱۸	 خلاصه فصل
۴۲۰	 نمونه سوالات فصل
۴۲۱	 فصل چهاردهم - آینده پژوهی
۴۲۳	 مقدمه
۴۲۴	 آینده پژوهی چیست؟ ضرورت و اهداف آن کدامند؟

۴۳۶.....	ریشه‌های تاریخی آینده‌پژوهی.....
۴۳۱.....	آینده چیست؟.....
۴۳۲.....	اصول و مفروضه‌های آینده‌پژوهی.....
۴۳۶.....	روش‌های آینده‌پژوهی.....
۴۴۱.....	آینده‌پژوهی و نیاز به چهارچوب‌های مفهومی.....
۴۴۷.....	نظریه قوی سیاه و شگفتی‌سازها.....
۴۴۹.....	آینده‌پژوهی و تحقیقات آموزشی آینده.....
۴۵۱.....	خلاصه فصل.....
۴۵۳.....	نمونه سؤالات فصل.....
۴۵۵.....	فصل پانزدهم - درس پژوهی.....
۴۵۷.....	چرا درس‌پژوهی؟.....
۴۵۸.....	درس‌پژوهی چیست؟.....
۴۶۰.....	ریشه‌های تاریخی درس‌پژوهی.....
۴۶۲.....	مراحل یا چرخه اجرای درس‌پژوهی.....
۴۶۷.....	محورهای درس‌پژوهی.....
۴۶۷.....	سطوح درس‌پژوهی.....
۴۶۸.....	نکات مهم در درس‌پژوهی.....
۴۶۹.....	مزایا و چالش‌های درس‌پژوهی.....
۴۷۱.....	خلاصه فصل.....
۴۷۲.....	نمونه سؤالات فصل.....
۴۷۳.....	فصل شانزدهم - فرا نظریه‌سازی.....
۴۷۵.....	فرا نظریه‌سازی چیست؟.....
۴۷۷.....	انواع و اقسام فرا نظریه‌سازی.....
۴۷۸.....	اهداف و رویکردهای فرا نظریه‌پردازی.....
۴۸۰.....	سوء فهم‌هایی درباره فرا نظریه‌پردازی.....
۴۸۲.....	مزایا و چالش‌های نظریه‌پردازی.....
۴۸۳.....	فرانظریه، فرامطالعه، فراروش و فراتحلیل!.....
۴۸۶.....	خلاصه فصل.....
۴۸۸.....	نمونه سؤالات فصل.....

فصل هفدهم - طرح پژوهی.....	۴۸۹
طرح پژوهی چیست؟.....	۴۹۱
ریشه های تاریخی طرح پژوهی.....	۴۹۳
مبانی فلسفی طرح پژوهی.....	۴۹۴
چرا به طرح پژوهی نیازمندیم؟.....	۴۹۴
زنجیره (مراحل) طرح پژوهی.....	۴۹۶
ابعاد روش شناختی طرح پژوهی.....	۴۹۸
دستاوردهای حاصل از طرح پژوهی.....	۵۰۰
رابطه طرح پژوهی با دیگر روش ها.....	۵۰۲
چالش های طرح پژوهی.....	۵۰۳
چشم اندازهای طرح پژوهی در آموزش و پرورش.....	۵۰۴
خلاصه فصل.....	۵۰۵
نمونه سؤالات فصل.....	۵۰۷
فصل هجدهم - دانشگاه پژوهی.....	۵۰۹
دانشگاه پژوهی چیست؟.....	۵۱۱
اهداف و کارکردهای دانشگاه پژوهی.....	۵۱۳
الزامات تحقق دانشگاه پژوهی.....	۵۱۸
کاربردها و حیطه های دانشگاه پژوهی.....	۵۲۰
دانشگاه پژوهی و حافظه سازمانی.....	۵۲۱
خلاصه فصل.....	۵۲۱
نمونه سؤالات فصل.....	۵۲۳
منابع.....	۵۲۵